

UDK 341.232.1:327(470)
Biblid: 0025-8555, 75(2023)
Vol. LXXV, br. 4, str. 649–665
DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP2304649M>

Pregledni rad
Primljen 4. 5. 2023.
Odobren 25. 10. 2023.
CC BY-SA 4.0

Humanitarna saradnja u oblasti civilne odbrane kao element ruske “meke moći”

Miroslav MLADENOVIĆ¹, Zoran JEFTIĆ²

Apstrakt: Razvijanje sposobnosti države za projekciju „meke moći“ sve više postaje karakteristika svih velikih igrača u međunarodnoj areni. Ona je integralni deo spoljne politike sa dugoročnim ciljevima koja, svojim kulturološkim, ideološkim, političkim ili humanitarnim resursima nudi privlačnost državi ka kojoj se usmerava. Oko osnovnih potencijalnih sadržaja „meke moći“ postoji relativno teorijsko saglasje američkih i ruskih autora. Objašnjenje suštine „meke moći“ koje dao Profesor Naj (Joseph Nye) prihvaćeno je i od većine ruskih autora. Činjenica je, međutim, da se Rusija u primeni „meke moći“ nalazi ispod nivoa SAD, Kine i Evropske unije, osim u sferi humanitarnog delanja vezanog za institucije civilne odbrane. Iako se humanitarna saradnja realizuje u veoma širokom zahvatu, za potrebe ovoga rada primenjivaće se uže tumačenje koje podrazumeva neposrednu humanitarnu pomoć, humanitarne operacije i akcije koje se sprovode u situacijama prirodnih i tehnogenih katastrofa, humanitarnih kriza i oružanih sukoba. Njena posebnost leži pre svega u specifičnosti sistema nacionalne bezbednosti Rusije i postojanju moćnog Ministarstva za vanredne situacije i otklanjanje posledica katastrofa prirodnog i tehnogenog karaktera, koji joj nudi veliki izbor ponude za potrebe međunarodne humanitarne saradnje. U radu će posebno biti prikazan Srpsko-ruski humanitarni centar, kao dobar primer humanitarne saradnje, ali i projekcija „meke moći“ Rusije.

Ključne reči: meka moć, humanitarna saradnja, Rusija, civilna odbrana.

¹ Redovni profesor, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, m.mladenovic@fb.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0001-8831-9582>

² Vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti, jefticz@ymail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4179-8920>

Rad je nastao u okviru projekta koji finansira Fond za nauku Republike Srbije u okviru Programa “IDEJE” Management of New Security Risks – Research and Simulation Development, NEWSIMR&D, #7749151.

Uloga „meke moći“ u realizaciji ciljeva velikih sila

Autor teorije „meke moći“ je profesor Javne administrativne škole „Kenedi“ pri Harvardskom univerzitetu – Džozef Samjuel Naj (Joseph Nye). Treba imati na umu da Naj nije samo produkt akademske sredine već je i čovek iz sveta praktične politike.³ U administraciji Bila Klintona, Naj je bio pomoćnik šefa Pentagona za međunarodnu bezbednost; u periodu 1993–1994. godine, bio je na čelu Nacionalnog obaveštajnog saveta SAD. Pored toga, bio je član Izvršnog komiteta Tročlane komisije koja periodično zaseda u Savetu za međunarodne odnose. Takođe, profesor Naj je rukovodio Institutom za istraživanja u oblasti bezbednosti „Istok-Zapad“ i Međunarodnim institutom za strategijska istraživanja. Po dolasku Baraka Obame na mesto predsednika, uključen je u rad Centra za novu američku bezbednost i u Projekat za reformu nacionalne bezbednosti SAD.

Inače, kao što je već istaknuto, praksa prelaska iz nauke u politiku; iz politike u obaveštajne institucije; iz obaveštajnih biroa u nauku i sl. – široko je prisutna na Zapadu. Cilj ovakvih akcija jeste – maksimalno široko plasiranje i realizacija interesa određene elitne grupe. Drugačije rečeno, teorijska dostignuća doktora Naja imaju jasan praktičan značaj, tj. usmerena su na obezbeđenje i širenje, koliko-god je to moguće, dominantnog uticaja Zapada, pre svega SAD, na sve glavne procese u svetu.

Profesor Naj je termin „meka moć“ prvi put upotrebio u svojoj knjizi „Predodređeni da vode“ (Nye, 1990). Još tada, u doba pune euforije zbog pobede SAD i Zapada u hladnom ratu, on je želeo da ukaže na značaj nevojnih oblika moći, koji će posebno mesto morati da zauzmu u periodu koji je dolazio. „Tvrda sila“ ili „tvrda moć“ predstavlja mogućnost prinuđivanja drugih na osnovu sopstvene vojne i ekonomske moći. „Meka moć“ postoji tamo gde jedna država privlači druge svojom kulturom, političkim idealima i programima.

Upoređujući metode tvrde i meke moći, Naj naglašava da prva deluje putem prinude, a ova druga putem zavođenja. Mnoge vrednosti kao što su: demokratija, ljudska prava ili individualne mogućnosti jesu, po Naju, upravo duboko zavodljive i veoma privlačne ideje. Međutim, ako se u njihovom serviranju oseti nadmenost i licemerje, mogu da se prevrate u svoju suprotnost. S obzirom da je, po mišljenju Naja, „meka moć“ odigrala odlučujuću ulogu u Hladnom ratu, njenu primenu svakako treba nastaviti i u XXI veku. Taj tip uticaja, odnosno forma vlasti, neposredno je vezan za informatičku revoluciju i rast tog resursa, pre svega za njegovu brzinu širenja putem Interneta (Videti šire u: Naj, 2006).

³ Šire o institucijama „meke moći“ videti u: Mladenović, Ponomareva i Kilibarda, 2012.

Ipak, glavni smisao „meke moći“ leži u činjenici da je to „privlačna vlast“. To je vlast, zasnovana ne samo na ubeđivanju, nagovaranju ili sposobnosti da se ljudi pokrenu i urade nešto na osnovu ponuđene odgovarajuće argumentacije, već i na „vrednostima“ koje tu vlast čine privlačnom. U suštini *soft power* je „vlast informacija i obrazaca“ koja se uz to dovoljno lako kontroliše. Glavna obeležja su joj: nematerijalnost, informatička zasićenost i pokretljivost. Ruski pisac i publicista, Fjodor Rjazakov, dobro primećuje da istorija ne može da se „osedla“ samo nasilnim sredstvima. Za to je neophodno i „rekodiranje“ svesti, što znači da se mora izmeniti, ne samo svet informacija već i svet simbola. Pri tome, upravo simbolička sfera jeste najvažnija jer se na njoj, u najznačajnijoj meri, i opire socijalno sećanje društva kojim se izgrađuje otpornost na rušilačke težnje sa strane kao i na forme samouništenja (Mladenović, Ponomareva i Kilibarda, 2012).

„Meka vlast“ upravo i podrazumeva rad sa svešću (i podsvešću) posredstvom informacija, znanja i kulture. Konkretno, to se realizuje, kako piše Džozef Naj, po sledećem: „ideali i vrednosti koje Amerika „eksportuje“ u mozgove više od pola miliona stranih studenata koji se svake godine obučavaju na američkim univerzitetima, a zatim vraćaju u svoje zemlje, ili u svest azijskih privrednika koji se vraćaju kući posle provedenog stažiranja ili rada u Silikonskoj dolini, usmereni su na to da se formiraju elite po sopstvenoj meri“ (Mladenović, Ponomareva i Kilibarda, 2012). Znači, „meka vlast“, samo posredstvom obrazovanja „obezbeđuje da se kod stranih gostiju formira određeni pogled na svet koji odražava vrednosne orijentacije države domaćina i omogućava da se može i ubuduće računati na njihov dobronamerni odnos prema zemlji u kojoj su boravili (Mladenović, Ponomareva i Kilibarda, 2012).

„To se postiže na sledeći način: 1) boravak učesnika obrazovnih programa u zemlji podrazumeva upoznavanje s političkim i ekonomskim modelom društva, približavanje kulturi zemlje domaćina i njenim vrednostima; 2) konkursnim odabirom dobitnika nagrada i stipendija, izdvajaju se najperspektivniji predstavnici u određenim oblastima privredne i naučne delatnosti; 3) posle završetka obuke, s diplomcima se održavaju tesne veze u okviru društvenih mreža, različitih istraživačkih centara, što omogućava državisponzoru da utiče na inostrane elite ili da koristi njihove intelektualne resurse za sopstveni interes. Takav pristup široko primenjuju SAD)“ (Най, 2006).

Resursna baza „meke moći“, naravno, nije ograničena samo na programe obuke. Meka moć se oslanja na čitav spektar kulturnih, informacionih, obaveštajnih, mrežnih, psiholoških i drugih tehnologija. Sve to potvrđuje konstataciju nemačkog izdavača J. Jofe, navedenu u knjizi Dž. Naja da je: „gipka vlast Americi značajnija od njene ekonomske ili vojne moći. Američka kultura, bila ona na niskom ili visokom nivou, svuda prodire sa intenzivnošću koja je postojala samo za vreme Rimske

imperije, samo sa novom karakterističnom osobenošću. Delovanje Rima ili Sovjetskog Saveza u oblasti kulture nekako se zaustavljalo na nivou njihovih vojnih granica, dok američka gipka vlast upravlja imperijom i tamo gde Sunce nikad ne zalazi” (Най, 2006).

U poslednjih nekoliko godina, na karakter međunarodne i unutrašnje situacije veoma snažno utiče sukob u globalnom informacionom prostoru, zbog želje nekih zemalja da koriste informacione i komunikacione tehnologije radi ostvarivanja sopstvenih geopolitičkih ciljeva, uključujući i manipulaciju javnim mnjenjem i falsifikovanje istorije (Panarin, 2017). Globalizacija u oblasti medija ispoljava se kroz ujednačavanje mišljenja i ukusa putem izbora i unificiranja informacija. Koncentracijom i centralizacijom medija, politički centri moći neposredno utiču na plasiranje željenih informacija i tako dizajniraju svakodnevnicu prema određenom modelu...Satelitska i kablovska televizija, a zatim Internet, označili su kraj državnog monopola u sferi raspodele kulturne produkcije na sopstvenoj teritoriji. Danas se ukus, moda, ponašanje pa i istina usmeravaju iz jednog centra, nezavisno od lokalnih tradicija i potreba a često i nasuprot njima (Kilibarda i sar., 2014).

Na osnovu gore navedenog može se zaključiti da proces formiranja novog svetskog poretka prati rast globalne i regionalne nestabilnosti. Intenziviraju se protivrečnosti uslovljene neravnomernostima globalnog razvoja, povećavanjem jaza između razvijenih i nerazvijenih zemalja, borbom za resurse i tržište, kontrolom nad transportnim koridorima. Konkurencija među državama postaje sve univerzalnija i obuhvata vrednosti i modele društvenog razvoja, ljudske, naučne i tehnološke potencijale. Od posebnog značaja u ovom procesu ima liderstvo u osvajanju resursa okeana i Arktika. U borbi za uticaj u međunarodnoj areni, angažovan je čitav spektar političkih, ekonomskih i finansijskih instituta. Sve više se koriste potencijali specijalnih službi.

Sistem nacionalne bezbednosti Ruske Federacije⁴

Podsetimo se da obezbeđenje nacionalne bezbednosti države podrazumeva realizaciju političkih, vojnih, organizacionih, društveno-ekonomskih, informativnih i drugih mera koje preduzimaju organi vlasti i lokalnih samouprava u saradnji sa institucijama civilnog društva s ciljem očuvanja nacionalnog državnog interesa i suprotstavljanja bezbednosnim rizicima i pretnjama (Ukaz predsednika RF № 683,

⁴Šire o sistemu nacionalne bezbednosti Ruske Federacije videti u: Качанов, Волков, и Младеновић, 2016.

2015). U suštini, sistem nacionalne bezbednosti je skup organa državne vlasti i organa lokalne samouprave koji realizuju državnu politiku u sferi obezbeđenja nacionalne bezbednosti, koristeći snage i sredstva iz svoje nadležnosti (Ukaz predsednika RF № 683, 2015).

Analiza ovog sistema omogućava nam da zaključimo da se obezbeđenje nacionalnih interesa, praktično u svim državama, realizuje provođenjem sledećih strateških nacionalnih prioriteta: – odbrana zemlje; – državna i društvena bezbednost; – poboljšanje kvaliteta života građana; – ekonomski rast; – nauka, tehnologija i obrazovanje; – zdravlje; – kultura; – ekologija živih sistema i upravljanja životnom sredinom; – strateška stabilnost i ravnopravno strateško partnerstvo. Nadležnost za realizaciju ovih prioriteta pripada svim granama državne vlasti: zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj. Zaštita stanovništva i teritorije od posledica vanrednih situacija u vreme mira i rata, odvija se uglavnom kroz dva strateška nacionalna prioriteta: odbrane i osiguranja državne i društvene bezbednosti, koje su u tesnoj saradnji sa drugim nacionalnim prioritetima.

Na bazi gore istaknutih nacionalnih prioriteta, funkcionišu dva složena sistema: sistem za prevenciju i likvidaciju posledica vanredne situacije, i civilna odbrana. U nekim zemljama, formira se jedan, objedinjen sistem: civilna zaštita, koji realizuje obe navedene funkcije.

Civilna odbrana kao deo sistema nacionalne bezbednosti

Razmotrimo detaljnije slučaj kada se obrazuju dva sistema. U suštini, sistem civilne odbrane je zapravo rezerva jedinstvenog sistema prevencije i likvidacije posledica vanrednih situacija. Ruski ministar za vanredne situacije Vladimir Pučkov napominje da je „neizostavni zadatak državnih organa, obezbeđenje civilnoj odbrani, statusa federativnog rezervnog sistema. Logično je pitanje – „Zašto?”. Zbog toga što jedinstven državni sistem prevencije i likvidacije posledica vanrednih situacija neprekidno radi u mirnodopskim uslovima u tri različita režima: uobičajena svakodnevna aktivnost, povećana spremnost i vanredna situacija (Federalni zakon № 68FZ, 1994 i Ukaz Vlade RF № 794,).

Tokom prelaska iz mirnodopskog u ratno stanje, ovaj sistem se objedinjuje sa sistemom civilne odbrane. Civilna odbrana takođe funkcioniše i u miru, ali je prevashodno angažovana u pripremama za ratne uslove, kao i u slučaju velikih, katastrofalnih vanrednih situacija kada koristi svoje snage i sredstva za pomoć jedinstvenom sistemu upozorenja i likvidacije posledica vanrednih situacija (Federalni zakon, № 28-FZ).

Na taj način, cilj jedinstvenog sistema prevencije i likvidacije posledica vanrednih situacija jeste zaštita stanovništva i teritorije od posledica vanrednih situacija prirodnog, tehnogenog i biološko-socijalnog karaktera u mirnodopskim uslovima. Svrha civilne odbrane je zaštita države i stanovništva od opasnosti koje dolaze kao posledica oružanih sukoba ali i u krupnim vanrednim situacijama prirodnog i tehnogenog karaktera. U ovom radu, osnovna pažnja biće posvećena sistemu civilne odbrane.

Organizacija i upravljanje civilnom odbranom je skup koordiniranih i ujednačenih mera koje preduzimaju organi državne uprave i lokalne samouprave u oblasti zaštite stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti od opasnosti koje se mogu pojaviti kao rezultat ratnih sukoba ili velikih vanrednih situacija prirodnog i veštačkog karaktera (Federalni zakon, № 28-FZ i Ukaz Vlade RF № 804, 2003).

Na stanje sistema civilne odbrane imaju značajan uticaj sledeći faktori, identifikovani u proceni geopolitičke i vojno-političke situacije u svetu:

- narastanje mogućnosti pojave krupnih vanrednih situacija prirodnog i tehnogenog karaktera, uključujući i one koje su povezane sa globalnim klimatskim promenama, pogoršanjem tehničkog stanja proizvodnih postrojenja i transportne infrastrukture, kao i kritično važnih i potencijalno opasnih objekata;
- srednjoročni i dugoročni porast mogućih šteta od velikih vanrednih situacija i obima aktivnosti na zaštiti stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti od opasnosti koje proističu iz vojnih sukoba i vanrednih situacija;
- opasnost od pojave objekata za masovno uništenje i njihove eskalacije;
- postojanje verovatnoće pojave epidemija, uključujući i one koje se izazvaju novim, ranije nepoznatim izazivačima zaraznih ljudskih i životinjskih bolesti;
- rastuća pretnja od ekstremizma.

U cilju poboljšanja nivoa zaštite stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti od opasnosti koje proističu iz vojnih sukoba i vanrednih situacija, neophodno je provoditi sledeće mere:

- usklađivanje normativno-pravne i normativno-tehničke baze civilne odbrane sa savremenim zahtevima i potrebama;
- obuka građana iz oblasti civilne odbrane u okviru jedinstvenog sistema pripreme stanovništva za slučaj zaštite u vanrednim situacijama prirodnog i tehnogenog karaktera;
- poboljšanje sistema rukovođenja civilnom odbranom, sistema za upozoravanje javnosti i informisanje o opasnostima koje proističu iz vojnih sukoba i vanrednih situacija;

- planiranje mera za evakuaciju stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti, kao i aktivnosti u oblasti inženjerske, ABH i zdravstvene zaštite stanovništva;
- razvoj i implementacija novih sredstava i tehnologije za zaštitu stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti od opasnosti koje proističu iz vojnih sukoba i vanrednih situacija;
- razvijanje snaga civilne odbrane u skladu i sa zadacima u oblasti civilne zaštite, opremanje i očuvanje nivoa spremnosti za upotrebu prema predviđenoj nameni;
- stvaranje efikasne grupacije snaga civilne odbrane za realizaciju spasavanja i drugih hitnih operacija;
- poboljšanje operativnosti reagovanja organa vlasti i snaga civilne odbrane na opasnosti koje nastaju u toku ratnih sukoba i velikih vanrednih situacija prirodnog i tehnogenog karaktera;
- usavršavanje sistema obezbeđenja realizacije mera civilne odbrane.

Sve navedeno dovodi do zaključka da su osnovni pravci razvoja sistema civilne odbrane u ovom trenutku sledeći:

- a) povećanje operativnosti reagovanja snaga civilne odbrane u situacijama koje nastaju u toku ratnih sukoba ili velikih vanrednih situacija prirodnog i tehnogenog karaktera;
- b) diferenciran pristup zaštiti stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti, na određenim područjima, od opasnosti koje proističu iz vojnih sukoba i vanrednih situacija, čime se obezbeđuje optimizacija finansijskih i materijalnih resursa, ali i neophodan nivo zaštite stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti;
- c) povećanje uloge civilne odbrane u sistemu nacionalne bezbednosti;
- d) razvoj novih pristupa organizaciji i upravljanju civilne odbrane kroz uvođenje naprednih tehnologija u zaštiti stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti od opasnosti koje proističu iz vojnih sukoba i vanrednih situacija.

U Ruskoj Federaciji se poklanja izuzetna pažnja razvoju sistema civilne odbrane. Na kraju 2016. godine predsedničkim ukazom odobrena je državna politika Ruske Federacije u oblasti civilne odbrane do 2030. godine (Ukaz predsednika RF № 696), a kao organ izvršne vlasti, ovlašćen da rešava zadatke civilne odbrane, određen je MČS Rusije. Ovaj dokument je dokument strateškog planiranja, te se i 2017. godina proglasila godinom civilne odbrane (Naredba Ministarstvo za civilnu odbranu, vanredne situacije i otklanjanje posledica prirodnih katastrofa (MČS) № 287, 2017).

Osnovni cilj ovih aktivnosti jeste povećavanje kulture bezbednosti u različitim sferama delatnosti kao i davanje novog impulsa u procesu razvoja sistema zaštite građana i teritorije od posledica vanrednih situacija mirnodopskog i vojnog vremena.

Analiza državne politike Ruske Federacije u oblasti civilne odbrane pokazala da je njen cilj obezbeđenje neophodnog nivoa zaštite stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti od opasnosti koje proističu iz oružanih sukoba kao i vanrednih situacija prirodnog i tehnogenog karaktera.

Da bi se postigao ovaj cilj, civilnoj odbrani kao sistemu, dodeljeno je deset osnovnih zadataka (Ukaz predsednika RF № 696, 2016):

1. poboljšanje normativno-pravne i normativno-tehničke baze u oblasti civilne odbrane u delu koji se odnosi na zaštitu stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti od opasnosti koje proizilaze iz oružanih sukoba i vanrednih situacija;
2. rekonstrukcija sistema za upozoravanje i obaveštavanje javnosti o opasnostima koje proističu iz vojnih sukoba i vanrednih situacija, kao i uspostavljanje lokalnih sistema za upozoravanje;
3. poboljšanje kvaliteta obuke službenika državnih organa, lokalne samouprave i drugih organizacija za obavljanje poslova civilne odbrane;
4. koordinacija aktivnosti svih organa u sistemu civilne odbrane;
5. obezbeđenje efikasnog funkcionisanja snaga i sredstava civilne odbrane, održavanje potrebnog nivoa spremnosti radi njihove namenske upotrebe, njihovo opremanje savremenim naoružanjem i specijalnom opremom;
6. stvaranje uslova za dalji razvoj sistema civilne odbrane, u skladu sa ekonomskim, geografskim i drugim karakteristikama zemlje;
7. optimizacija mera zaštite stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti od opasnosti koje proističu iz vojnih sukoba i vanrednih situacija, kao i poboljšanje efikasnosti njihovog sprovođenja;
8. uvođenje savremenih tehnologija u cilju zaštite stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti od opasnosti koje proističu iz vojnih sukoba i vanrednih situacija, koristeći tehnička sredstva, proizvedena od strane domaćih proizvođača;
9. pravovremeno praćenje trendova u prirodi modernih oružanih sukoba i ekstremističkih delovanja;
10. razvoj novih pristupa organizaciji i upravljanju civilne odbrane, kojima se obezbeđuje potreban nivo zaštite stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti od opasnosti koje su specifične za pojedine oblasti zemalja sa minimalnim finansijskim i materijalnim troškovima.

Da bi se poboljšao kvalitet ostvarivanja zadataka, oni su grupisani u šest prioriternih pravaca i poređani po značaju realizacije, s proračunom da se svi završe do 2030. godine. U tu svrhu, primenjen je metod „Matrice prioriteta” ili, kako se

još naziva – „Metod matrice analize podataka“. Ovaj metod ulazi u grupu od sedam osnovnih metoda za kontrolu kvaliteta (Presnjakov, 2018).

Na osnovu navedenog, da se zaključiti da se proces realizacije državne politike Ruske Federacije u oblasti civilne odbrane može predstaviti kao mehanizam, čiji se neophodni koeficijent efikasnog dejstva obezbeđuje realizacijom osnovnih prioritarnih pravaca od strane njegovih sastavnih elemenata, čime se postiže potreban nivo zaštite stanovništva, materijalnih i kulturnih vrednosti od opasnosti koje mogu da nastanu za vreme ratnih sukoba i vanrednih situacija.

Analiza ovog mehanizma pokazuje da on ima cikličnu i kontinuiranu prirodu i da ta činjenica omogućava stalno unapređenje procesa realizacije mera prioritarnih oblasti čime se dostiže željeni nivo zaštite. Redosled realizacije prioritarnih pravaca treba rasporediti na vremenskoj skali do roka njihovog izvršenja. Time će se obezbediti blagovremeno planiranje i pravilan raspored finansijskih sredstava za svaku aktivnost po godinama, kao i kvalitetna realizacija svih zadataka u tačno određeno vreme.

Da bi se procenila efikasnost sprovođenja državne politike u oblasti civilne odbrane kao i ukupno stanje nacionalne bezbednosti države, mogu se koristiti sledeći indikatori i kriterijumi (Ukazi predsednika RF: № 683,2015 i № 696,2016): – zadovoljstvo građana stepenom zaštite svojih prava i sloboda, ličnih i imovinskih interesa; – opremljenost neophodnim sredstvima i ideo modernog naoružanja, vojne i specijalne opreme u oružanim snagama i drugim bezbednosnim formacijama; – kvalitet obučeniosti stanovništva u oblasti odbrane, državne i društvene bezbednosti; – očekivano povećanje granice smrtnosti; – bruto nacionalni dohodak po glavi stanovnika; – decilni koeficijent (odnos prihoda 10% najbogatijeg stanovništva prema 10% najsiromašnijih); – stopa inflacije; – nivo nezaposlenosti; – nivo troškova iz nacionalnog bruto proizvoda namenjen razvoju nauke, tehnologije, obrazovanja i kulture; – procenat nacionalne teritorije koji ne zadovoljava ekološke standarde. Rezultati, na osnovu navedenih kriterijuma, utvrđuju se monitoringom, uključujući i nezavisne eksperte.

„Meka moć“ i humanitarna saradnja

Još u vreme Ruske imperije, kada koncept „meke moći“ nije zvanično postojao, Rusija je koristila pravoslavlje i sličnost kulturne tradicije kao osnovu za interakciju sa zemljama istočne Evrope. To je najčešće doprinosilo unapređenju ruske pozicije, mada je ponekad imalo i negativne posledice. Po mišljenju zamenika ministra spoljnih poslova (od 2010. godine) Karasina G.B., „meka moć“ je sposobnost

projektovanja, izvan nacionalnih granica, dostignuća države u privredi, nauci, tehnološkom razvoju, kulturno-humanitarnoj sferi, povećavajući na taj način atraktivnost svoje zemlje (Karasin, 2010).

Prema shvatanjima brojnih naučnika, ruski političari suviše pojednostavljaju značenje pojma „meka moć“. U tom smislu greše i druge zemlje. Primera radi, lobiranje i propaganda često su sastavni delovi „meke moći“ koje primenjuje Rusija, ali i SAD i niz drugih zapadnih zemalja. U kulturnoj, obrazovnoj i drugim sferama, primena „meke moći“ karakteristična je za mnoge države i ovi aspekti saradnje pokazuju svoju efikasnost. Rusija je specifična po tome što predstavlja jednog od značajnijih aktera koji, u formiranju svog pozitivnog međunarodnog imidža, primenjuju tehnologiju i procedure u oblasti vanrednih situacija i katastrofa. Za razliku od mnogih razvijenih zemalja, Ruska Federacija je ne tako davno formirala svoju infrastrukturu i resurse u oblasti prevencije, reagovanja i likvidacije posledica raznih katastrofa. Međutim ovaj alat „meke moći“ se aktivno i relativno efikasno koristi.

Dakle, analiza samog pojma, kao i njegovih savremenih tumačenja dozvoljavaju da konstatujemo da je „meka moć“ upravo instrument spoljne politike države pomoću koga se koriste određeni resursi i instrumenti svojstveni određenoj državi. Svaka zemlja ima svoju listu resursa koji se koriste u smislu primene „meke moći“. Za Rusiju, jedna od tih vrednosti jeste humanitarna saradnja.

U literaturi postoji mišljenje da Ruska Federacija ili ignoriše upotrebu „meke moći“, ili tek počinje da je koristi i to ne onoliko intenzivno koliko bi mogla. Suštinski, teško je izaći „u javnost“, u kojoj je već formirano loše mišljenje o tebi, koje su kreirali tvoji protivnici i koji ga specijalno održavaju. Zbog toga se ne može govoriti o nekim konkretnim rezultatima primene „meke moći“ od strane Ruske Federacije. U nauci postoje različiti pristupi proceni efektivnosti „meke moći“.

U osnovi brojnih istraživanja leži analiza celokupnog mehanizma njene primene (Haritonova, 2015). Na osnovu toga, moguće je identifikovati i karakterne crte primene „meke moći“ Rusije. To su, pre svega: regionalna komponenta implementacije; nejednaka upotreba metoda „meke moći“ u zavisnosti od karakteristika regiona i postojeće percepcije Rusije u njemu; prevaga državnih struktura u odnosu na privatne i javne organizacije u poslovima vezanim za „meku moć“. Upotreba humanitarne saradnje kao jednog od metoda „meke moći“ uklapa se u navedeni model, mada ima i neke svoje specifičnosti o kojima će biti reči kasnije.

Za početak, moramo razmotriti šta se tačno podrazumeva pod humanitarnom saradnjom. Postoji usko i široko tumačenje ovog pojma. Analiza postojeće prakse, govori o tome da se sasvim različite sfere delatnosti svrstavaju pod humanitarnu saradnju. U širem smislu, to je kulturna i obrazovna saradnja, uzajamno delovanje

u oblasti poštovanja i zaštite ljudskih prava, obezbeđenje humanitarne pomoći i drugih društveno važnih sfera međudržavnih odnosa. Tradicionalno, prilikom opisa međunarodne saradnje, obično se navode pitanja kulture, nauke, sporta, turizma, obrazovanja.

Lista uvek ostaje otvorena, a autori naglašavaju da se humanitarna saradnja sprovodi na širokom frontu. Humanitarna saradnja u užem smilu podrazumeva neposrednu humanitarnu pomoć, humanitarne operacije i akcije koje se sprovode u situacijama prirodnih i tehnogenih katastrofa, humanitarnih kriza i oružanih sukoba. Treba napomenuti da sam pojam „humanitarna saradnja“ nije jasno definisan ruskim normativnim aktima pa se u praksi veoma različito tumači. Ona uglavnom obuhvata oblast kulturnih veza među državama, međucivilizacijski dijalog i dijalog civilnih društava, kao i odnose sa sunarodnicima u inostranstvu” (Vestnik Kavkaza, 2015).

U ovom radu, primenjivaće se uže tumačenje humanitarne saradnje kao oblika implementacije „meke moći“. Nosilac te aktivnosti je Ministarstvo za vanredne situacije i otklanjanje posledica katastrofa prirodnog i tehnogenog karaktera (MČS).

Srpsko-ruski humanitarni centar

Kao projekcija meke moći Rusije kroz model saradnje u humanitarnoj sferi, predstavlja i formiranje Srpsko-ruski humanitarni centar (SRHC).⁵ Formiranju Centra predhodio je Sporazum između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o saradnji u oblasti humanitarnog reagovanja u vanrednim situacijama, sprečavanja elementarnih nepogoda i tehnogenih havarija i otklanjanja njihovih posledica, koji je potpisan 2009. godine.

SRHC predstavlja međuvladinu humanitarnu neprofitnu organizaciju, koja ima status pravnog lica. Centar je registrovan u Republici Srbiji u skladu sa njenim zakonodavstvom. Cilj postojanja Centra je da se obezbedi niz humanitarnih zadataka na teritoriji Srbije i drugih zemalja balkanskog regiona, koji uključuju: Učešće u aktivnostima prevencije i uklanjanja vanrednih situacija; Pružanje humanitarne pomoći stanovništvu tokom vanrednih situacija; Realizaciju zajedničkih projekata i programa na teritoriji Republike Srbije i drugih zemalja balkanskog regiona; Obuku i stručno usavršavanje kadrova u oblasti prevencije i uklanjanja vanrednih situacija; Testiranje i demonstraciju savremenih vatrogasno-

⁵ Centar je formiran 2012. godine i stacioniran u Nišu.

spasilačkih sredstava i tehnologija; Obavljanje drugih zadataka koji nisu u suprotnosti sa ciljevima Centra. Centar je do sada učestvovao u pružanju humanitarne pomoći i uklanjanju posledica vanrednih situacija na teritoriji Srbije kao i tokom migrantske krize, BiH, Albanije i Slovenije. Centar takođe ima kapacitet pružanja podrške u smislu kosmičkog monitoringa o vanrednim situacijama.

Centar aktivno sprovodi i obuku stručnjaka, koristeći mogućnosti visokoškolskih ustanova MČS u Rusiji. U periodu od 2014. godine na ovim visokoškolskim ustanovama obuku je prošlo više stotina stručnjaka iz oblasti vanrednih situacija iz Republike Srbije, Bosne i Hercegovine i Makedonije. Istovremeno, u Srbiji se redovno održavaju nastavni skupovi i treninzi uz učešće saradnika Centra. SRHC saraduje sa javnim i obrazovnim organizacijama, Beogradskim univerzitetom-Fakultetom bezbednosti i Kriminalističko-policijskim univerzitetom.⁶ To ujedno otvara mogućnost njegovog korišćenja kao nastavne baze Univerziteta za sve studente koji se školuju za oblast vanrednih situacija.

Otvorenom mogućnoću da se i neka treća država priključi radu Centra daje mu i jasnu regionalnu institucionalnu perspektivu. Po svom potencijalu i funkcionalnom kapacitetu i dosadšnjoj praksi, već i danas ima regionalnu notu, što svakako daje za pravo da se razmišlja o razvoju njegovih kadrovskih, materijalnih i funkcionlanih kapaciteta. Od 2018. godine SRHC ima status Regionalnog nastavnog centra Međunarodne organizacije civilne zaštite (ICDO)⁷ u okviru koje se zajednički planiraju i sprovede specijalističke obuke namenjene nacionalnim službama za vanredne situacije.⁸

Iako Centar širok zahvat delovanja i značajne potencijale, pokazao je svrsishodnost sopstvenog postojanja obzirom da je tokom letnjih meseci, ceo region Jugoistočne Evrope imao mogućnost za gašenjem požara iz vazduha vazduhoplovima i helikopterima MČS. S tim u vezi, u okviru rada Centra su letelice, pored požara na teritoriji Republike Srbije, učestvovale u gašenju požara i u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini.

Na teritoriji Republike Srbije, angažovanje kapaciteta MČS i Centra bilo i u toku saniranja posledica katastrofalnih poplava 2014. godine. Pored dosadašnjih značajnih donacija vozila i opreme Sektoru za vanredne situacije, MUP-a Srbije Centar aktivno sprovodi aktivnosti u vezi sa obukom stručnjaka, koristeći mogućnosti visokoškolskih ustanova MČS Rusije, u Moskvi i Sankt Peterburgu. Od

⁶ Videti šire na: <https://www.ihc.rs/o-centaru/>

⁷ Videti šire u: Zaštita i pomoc za sve /Medjunarodna organizacija civilne zaštite, prevod originala: Protection and Assitance for All-Intarnational Civil Defence Organisation

⁸ Od 2016. godine – SRHC je pridruženi član ICDO.

2020. godine zbog pandemije Kovid19, obuke su nastavljene da se realizuju u prostorijama SRHC, godišnje po 10 tematskih visokostručjenih obuka za po 15 pripadnika Sektora. Do decembra 2022. godine obuku prošlo 790 stručnjaka službi za vanredne situacije iz Republike Srbije (predhodnih godina su učestvovali i predstavnici Bosne i Hercegovine i Severne Makedonije). Istovremeno, u Srbiji se redovno održavaju nastavni skupovi i treninzi. Do sada je više pripadnika Sektora prošlo obuku na multifunkcionalnom trenažeru ŠTURM koja je organizovana za pripadnike Vatrogasno spasilačkih jedinica Sektora kao i za nove klase vatrogasaca spasilaca. U 2019. godini na nekoliko lokacija u Nišu, na Bovanskom jezeru i u SRHC-u, Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije i MČS Rusije je održalo međunarodnu vežbu u oblasti upravljanja posledicama vanrednih situacija na Balkanu „Srbija 2019“, sa učešćem nekoliko zemalja regiona.

Da li je ovakva institucija, prevashodno element projekcije meke moći Rusije, ili benefit za podizanje kapaciteta za odgovor na elementarne nepogode i tehničko-tehnološke nesreće zemlje u kojoj deluje, teško je reći bez ozbiljnije analize (geo)političkih okolnosti u kojima deluje.

Zaključak

Prema stavu osnivača teorije „meke moći“ Dž. Naja, moć je sposobnost uticaja na druge kako bi se dobio željeni rezultat. Takav uticaj se postiže: pretnjom prinude ili prinudom; podsticanjem ili nagradom; ali i privlačnošću, koja utiče da i drugi žele istu stvar kao i vi (Nye, 2009, pp. 23-24).

Resursi „meke moći“ traže se u okviru: kulture (ako je ona privlačne drugim zemljama), političkih vrednosti (ako ih se država pridržava u svojoj unutrašnjoj i spoljnoj politici) kao i spoljne politike (ako je druge države doživljavaju kao legitimnu i moralnu vrednost). Ova lista se danas posmatra znatno šire u smislu praktične primene mehanizma „meke sile“ i obuhvata obrazovnu i humanitarnu saradnju, kao i druge atraktivne društvene karakteristike određene države.

U savremenim međunarodnim odnosima, „meka moć“ uključuje razne oblike saradnje uz mogućnost širokog tumačenja. Za efektivnu upotrebu „meke moći“ zaista je potrebna intenzivna saradnja u oblasti i kulture, obrazovanja, sporta i mnogih drugih oblasti. To je ujedno neophodan spoljnopolitički resurs svake države. Kako primećuje Zarjanov E.P.: „Savremeni trendovi u razvoju civilizacije su takvi da će se značaj „meke moći“ u ukupnom bilansu snaga svake države neizbežno povećavati. U sadašnjoj eri informatičke revolucije faktor privlačnost određene zemlje biće važniji od same vojne nadmoći“ (Зарянов Е.П. Мягкая, 2015).

Jedan od mogućih oblika projekcije „meke moći“ države ostvaruje se kroz humanitarnu saradnju u čemu je svakako uspešna Rusija. Njeni resursi u oblasti civilne zaštite, oličeni u MČS su respektabilni, što pored zadovoljenja unutrašnjih potreba zemlje, otvara širok prostor za prisustvo i van teritorije granica sopstvene zemlje u slučaju pojave prirodnih i tehničko-tehnoloških nesreća većih razmera.

Dominantna pozicija Rusije u okviru Međunarodne organizacije civilne zaštite (ICDO), kao i formiranje Srpsko Ruskog humanitarnog centra pokazuje dobar primer širenja sopstvenog uticaja, kroz delatnost zaštite i spasavanja. Opseg aktivnosti u okviru sistema zaštite i spasavanja, koji se ostvaruje kroz veoma slične organizacione modele civilne zaštite ima dominantno humanitarni karakter, koji traži hitno reagovanje, međunarodnu saradnju i ne bi smeo biti omeđen nacionalnim granicama.

Bibliografija

- Младеновић, Мирослав, Пономарева, Јелена, Килибарда, Зоран. (2012). „Теорија и пракса ‘шарених револуција’“, *Социолошки преглед*, 46 (4), стр. 513-533.
- Нје, Јосеф. (1990). *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic books.
- Нај, Дјосеф С. (2006). *Гибкая власть. Как добиться успеха в мировой политике*. Москва:ФСПИ Тренды.
- Раззаков, Федор. (2011). *Другой Владимир Высоцкий. Темная сторона биографии знаменитого артиста*. Москва: Алгоритм.
- Панарин Игорь Николаевич, (2017). *Гибридная война против России 1816 – 2016*. Москва: НТИ «Горячая линия – Телеком», 2017).
- Килибарда, Зоран, Младеновић, Мирослав и Ајзенхамер, Владимир. (2014). *Геополитичке перспективе савременог света*, Београд: Универзитет у Београду, Факултет безбедности.
- Качанов, Сергеј А., Волков, Олег, С. и Младеновић, М (2016). „Нове руске технологије за побољшање безбедности објеката повишеног ризика“. *Међународни проблеми*, 68 (2-3), 257-265.
- «ВЦИОМ: россияне не фиксируют признаков приближения новой мировой войны» (2013). *Amic*. Приступљено 10.08.2023. доступно на: <http://www.amic.ru/news/225462>

- Зарянов Е.П. Мягкая, (2015). сила как характерный признак политического влияния великойдержавы в условиях многополярного мира // Мировая политика.– № 1. – С. 89–122
- Указ Президента РФ № 683, (2015). О Стратегии национальной безопасности РФ. Преузето 09.03.2023. са <http://static.kremlin.ru/media/acts/files/0001201512310038.pdf>
- Федеральными законами № 68ФЗ (1994). О защите населения и территорий от чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера. Преузето 03. 09. 2023. са https://static-0.minzdrav.gov.ru/system/attachments/attaches/000/023/814/original/Федеральный_закон_от_21_декабря_1994_г._№_68-ФЗ.pdf?1423724589
- Постановление Правительства РФ № 794, (2003), О единой государственной системе предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций. Преузето 03. 09. 2023. са https://static-0.minzdrav.gov.ru/system/attachments/attaches/000/023/816/original/Постановление_Правительства_РФ_от_30_декабря_2003_г._№_794.pdf?1423724947
- Федеральный закон № 28-ФЗ, (1998), О гражданской обороне. Преузето 03.09.2023. са <http://www.kremlin.ru/acts/bank/12007>
- Постановление Правительства РФ № 804, (2007), Об утверждении Положения о гражданской обороне в Российской Федерации. Преузето 03.09.2023. са <https://74.mchs.gov.ru/deyatelnost/nadzornaya-deyatelnost-i-profilakticheskaya-rabota/dopolnitelnaya-informaciya/reestr-normativnyh-pravovyh-aktov-i-normativnyh-dokumentov-po-pb-go-i-chs/normativnye-dokumenty-pogo/pp-rf-804-ob-utverzhenii-polozheniya-o-grazhdanskoj-oborone>
- Указ Президента РФ № 696. (2021). О назначении судей федеральных судов и о представителях Президента Российской Федерации в квалификационных коллегиях судей субъектов Российской Федерации. Преузето 03. 09. 2023. са <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202112080033?rangeSize=1&index=1>
- Приказ МЧС России № 609. (2016).О проведении в системе МЧС России Года гражданской обороны. Преузето 03.09.2023. са <https://32.mchs.gov.ru/deyatelnost/poleznaya-informaciya/dopolnitelnye-stranicy/god-grazhdanskoj-oborony/o-grazhdanskoj-oborone/normativno-pravovye-dokumenty/prikaz-mchs-rossii-609-ot-21-11-2016-o-provedenii-v-sisteme-mchs-rossii-goda-grazhdanskoj-oborony>
- Приказ МЧС России № 287. 2017. О проведении в системе МЧС России Года культуры безопасности. Преузето 03.09.2023. са <https://stavsad23.ru/wp->

- content/uploads/sites/36/2018/02/prikazmchsrossiiot07072017n287oprovedeniivmchsros.pdf
- Указ Президента РФ № 696. (2016). Об утверждении Основ государственной политики Российской Федерации в области гражданской обороны на период до 2030 года. Преузето 03.09.2023. са <https://mvd.consultant.ru/documents/1056171>
- Карасин Григорий Борисович (2010) „Интервью статс-секретаря – заместителя Министра иностранных дел, России Г.Б. Карасина журналу «Свободная мысль»“.
- Харитоновна, Елена М. (2015). „Эффективность «мягкой силы»: проблема оценки“, *Мировая экономика и международные отношения*. 6. сс. 48 – 58.
- „Россия и Европа развивают гуманитарное сотрудничество“ (2015). *Вестник Кавказа*. Приступљено 15.03.2018. доступно на: <https://vestikavkaza.ru/articles/Rossiya-i-Evropa-razvivayut-gumanitarno-sotrudnichestvo.html>
- Zaštita i pomoc za sve /Medjunarodna organizacija civilne zaštite, prevod originala (Zoran Jeftić): Protection and Assitance for All /Intarnational Civil Defence Organisation, (2001), JP PTT saobraćaj Srbije, Beograd

Miroslav MLADENVIĆ, Zoran JEFTIĆ

“SOFT POWER“ AS A FACTOR OF RUSSIAN POWER

Abstract: Developing the state’s ability to project “soft power” is becoming a specialty of all major players in the international arena. It is an integrative part of foreign policy with long-term goals and with its cultural, ideological, political or humanitarian resources it offers an attraction to the country towards which it is directed. There is a theoretical agreement between American and Russian authors about the potential contents of “soft power”. The concept of “soft power” given by Professor Nye (Joseph Nye) was also accepted by Russian academics. However, in the practice of “soft power”, Russia is below the level of the USA, China and the European Union, except in the sphere of humanitarian action. Although humanitarian cooperation is implemented in a very broad scope, for the purposes of this work, a narrower interpretation will be applied, which implies immediate humanitarian aid, humanitarian operations and actions carried out in situations of natural and man-made disasters, humanitarian crises and armed conflicts. Its uniqueness lies primarily in the specificity of Russia’s national security system and the existence of the powerful Ministry for Emergency Situations and Elimination of the Consequences of Natural and Man-made Disasters, which offers a wide range capabilities for the needs of international humanitarian cooperation. In the paper, the Serbian-Russian humanitarian center will be shown in particular, as a good example of humanitarian cooperation, but also a projection of the “soft power” of Russia.

Keywords: soft power, humanitarian cooperation, Russia, civil defense.